

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 38 — 1993

the 1990s, the number of people in the UK who are aged 65 and over has increased from 10.5 million to 13.5 million, and the number of people aged 75 and over has increased from 4.5 million to 6.5 million (Office for National Statistics 2000).

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the UK Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: Our Future, Our Choice* (Department of Health 2000). The White Paper sets out a vision of a society in which older people are able to live well, and to contribute to society. It also sets out a number of key objectives for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society.

The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society. The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society.

The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society. The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society.

The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society. The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society.

The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society. The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society.

The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society. The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society.

The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society. The White Paper also sets out a number of key actions for the government, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to access the services and support they need; and to ensure that older people are able to participate in society.

Selskapet

for

Grimstad Bys Vel

Medlemskrift nr. 38 — 1993

Innholdsfortegnelse

1.	Lokalitetsnavn og dialektuttrykk	7
	av Reidar Marmøy	
2.	Avduking av minnestøtte på Dyviks plass	
	Gunnar Edv. Gundersens tale	9
	Kaare Dyviks tale	12
3.	Ibsen-året 1993	17
	av Reidar Marmøy	
4.	Catilina i Fjæreheia	21
	av Bjarne Berg	
5.	Slangemotiv fra Ungarn, havnefogd	
	Bies vedskjul og hellensk estetikk	24
	av Reidar Marmøy	
6.	En sogning som ble Grimstad-mann	29
	av Mons Kligenberg Fuhr	
7.	Årsberetning for Byselskapet	46
8.	Årsberetning for Skjærgårdskomiteén	51
9.	Annonser	53

Lokalitetsnavn og dialektuttrykk

Av Reidar Marmøy

Det er mange som har bedt meg ta initiativ til å ta vare på gamle lokalitetsnavn og på ord og uttrykk fra det gamle Grimstad byområde. Nyten av et slik arbeid kan vi for navnenes vedkommende studere ved å fordype oss i Olav Stuestøls bok *Namn i Landvik*. Her kan vi finne det ene eksemplet etter det andre på at navnene kan fortelle mye om bosetting og kulturutvikling. Dessuten er det en verdi i seg selv å kjenne lokalitetsnavnene. Tidligere hadde man egne navn på så å si hver minste teig. Det hadde en bruksverdi som etter hvert er blitt mindre fremtredende. Men det er mange som har opplevd å gå en tur i skog og mark med mennesker som er så kjent at de også kjenner de gamle navnene. Det gir en ny dimensjon til turgleden å få en større innsikt enn den som ligger i å kunne finne veien til et turmål.

Også innenfor det gamle byområdet fantes det en rekke gamle navn og betegnelser, ofte bare kjent av dem som bodde i bydelen. Dersom vi spør hvor *Store-dabbe* og *Lille-dabbe* lå og hvor *Stupet* var å finne, får vi neppe korrekt svar dersom vi spør noen som er vokst opp på *Fladen*. Men «mi fra *Varden*» hadde rede på det. Til gjengjeld visste vi ikke stort om navnene på de forskjellige delene av *Møllerheia* eller i området mellom *Møllerheia* og *Fløyheia*. På den kanten av byen kjente vi til *Springet*, *Levermyr* og *Skredderheia* og kanskje ikke så mye mer. På *Biodden* og i *Binabbområdet* må det ha vært en masse navn i daglig bruk. En del av dem er vel fremdeles kjent, men det er en navneskatt som er forbeholdt noen ganske få mennesker og som bør bli tilgjengelig for oss alle.

Også når det gjelder dialektuttrykk har *Landvik historielag* vist vei. Åse *Igland Skarpeteig* har allerede samlet en god del ord og uttrykk som er trykt i *Liv i Landvik* under tittelen *E'* har det på tunga. Vi som er vokst opp i det gamle *Grimstad*, altså innenfor bygrensene fra 1878, vi kjenne igjen mange av uttrykkene og akseptere dem som våre egne. «*Dikke-darer*» betyr det samme på *Ruffen* som på *Biodden* og i *Reddal*, og en «*branlete katt*» ser likedan ut over hele storkommunen. Derimot tror jeg mange av «oss fra byen» vil ha problemer med *avåd*, *drau* og *lon*. Det hender at vi finner ord vi kjenner, men med en betydning som vi ikke er helt fortrolig med. Et eksempel er verbet *ense* som i følge ordlista betyr å røre. Slik ble ordet brukt i byen også, men i tillegg hadde vi betydningen å bry seg om, ta seg nær av. «*Aldri ens det*», ble ofte sagt for

å trøste eller oppmuntre én som var lei seg for noe. Enkelte uttrykk har en annen form i byen enn i Landvik. Meslinger heter i følge ordliste «krillene» i Landvik. I byen brukte vi entallsformen - krilla.

Som vi kan vente, finner vi i Åse Ugland Skarpeteigs ordliste en rekke spesielle uttrykk som har å gjøre med jordbruk og husdyrhold og i det hele tatt med det arbeidslivet som har preget bygda. En del betegnelser er kanskje gått helt i glemmeboka. Arne Haugen har bedt om hjelp til å forklare ordet «spaski» som forekommer i Landvik-visa av Karl Imenes. Der heter det:

I Liene finne me tvo bønder,
Dei lagar baater, spaski og tunnor.
Dei bur so lognt - men hev kleint med vei.
Jakob og Ola so heiter dei.

Haugen antyder at det kan dreie seg om en trykkfeil, for eksempel for askeski eller at ordet rett og slett kan være en spøk fra forfatterens side. Det har jeg for min del liten tro på. Jeg mener å ha hørt ordet brukt om trematerialer til takteking. I alle fall er jeg helt sikker på at jeg andre steder har hørt uttrykket spånskier. På gammelnorsk heter takspont rett og slett spánn. «Spánskió» kan lett bli til spaski. Det finnes også en annen mulighet. Ordet spenn gjerne ble brukt om kar som ble lagget sammen og forsynt med hank. Spanski kan derfor bety materialer som egner seg til lagging eller logging som de kanskje helst vil si i Landvik. Nå, dette var vel helst en tur utenom den egentlige teksten, men poenget er at det kanskje fremdeles er noen som kjenner slike gamle betegnelser og kan gjøre noe for å bevare dem.

Som vi måtte vente, er ordlista fra Landvik rik på spesielle uttrykk som har å gjøre med jordbruk og husdyrhold. Tilsvarende er det gamle Grimstad-målet spekket med spesialuttrykk som har å gjøre med båtbygging, seiling og fiske. I tillegg til dette har vi hele det rike vokabularet som hørte hjemme i seilskutetida. Her er det heldigvis slik at vi ikke er så avhengig av muntlig informasjon. Det finnes skriftlige kilder som gjør det mulig å finne fram til navn på så å si hver minste ting. Det er selvsagt tungvint for hver enkelt å leite seg fram i det skriftlige kildematerialet, men får vi bare tak i de gamle dialektuttrykkene, skal det nok bli råd med en oversikt også over maritime betegnelser.

Dersom noen av medlemsskriftets lesere kjenner enten interessante lokalitetsnavn eller gamle dialektuttrykk, vil jeg være takknemlig for å få opplysninger om dem. Det kan skje muntlig, tlf. 37 09 10 81 eller skriftlig, adresse Reidar Marmøy, Alvildes vei 37, 4890 Grimstad.

Gunnar Edv. Gundersen:

Tale ved avdukingen av minnestøtte på Dyviks plass 8. mai 1993

Kjære familien Dyvik - mine damer og herrer.

I brev til ordføreren 23. januar 1992 foreslo Gunnar R. Holst og Helge Øvensen at plassen vi nå står på, skulle få navnet Dyviks plass.

Videre foreslo de at det her skulle plasseres en minneplate over familien Dyviks store offer og innsats under krigen 1940 - 45.

Etter den nødvendige behandling i de kommunale organer ble det i formannskapsmøtet den 27. april 1992 besluttet at plassen skulle få det foreslåtte navnet - som vi nå kan se her på banken - og at det kunne settes opp en minneplate på sokkel.

En komité bestående av de to nevnte, Gunnar R. Holst og Helge Øvensen, pluss Oluf Tønnevoll, Kjell Lehland og Gunnar Edv. Gundersen ble oppnevnt for å ta seg av arbeidet.

Komitéen hadde sitt første møte den 4. mai 1992.

Forutsetningen for den kommunale beslutningen var at dette oppdraget skulle fullføres uten utgifter for kommunen. På denne bakgrunn ble det satt igang en innsamling ved en oppfordring som gikk ut gjennom Grimstad Adressetidende. Pengene begynte raskt å komme inn, og det ble fort klart at denne siden av saken ikke var noe problem.

Tilsammen var der kommet inn vel 40.000 kroner fra ca. 200 familier og enkeltpersoner da innsamlingen ble avsluttet i januar.

Etter litt diskusjoner i komitéen ble det besluttet at minnestøtten på alle måter burde ha lokal tilknytning. Fjæregranitt, bearbeidet så lite som mulig, var en naturlig tanke - og like naturlig var det da at arbeidet som måtte gjøres ble overlatt til Arnold Bjørklund.

Det må være riktig å opplyse at det monument dere snart skal få se, er utrolig lite bearbeidet. Det er sprunget ut av vår lokale natur - av vår fedrene jord - og tilarbeidet langt på vei av naturen selv.

Sammenligningen med motstandsbevegelsen er ganske klar. Den sprang ut av folkedypet - av det norske folks natur slik den var formet gjennom århundrenes tradisjon med dyp trang til frihet og selvstendighet.

Bakgrunnen for forslaget om dette minnesmerket var mange hendelser både lokalt og internasjonalt omkring den tid forslaget ble fremmet.

Vi ble på så mange måter minnet om hvor lett det er å glemme, og hvor forferdelig mennesker kan oppføre seg når samfunnsforholdene kaller frem de dystreste sider av menneskenaturen.

«Nie wieder» (aldri mer) er teksten på minnesmerket i fangeleiren

Dachau, men ut fra alt vi ser i vår verden synes det klart at det alltid er fare for at forferdeligheter kan hende igjen.

Dette understreker betydningen av noen ord vår statsminister sa i talen på femtiårsdagen for deportasjonen av norske jøder: «det kan være fremtidsrettet å se tilbake».

Under arbeidet med denne saken har vi fått erfare at mange forsøker å se tilbake. Noen for å minnes, andre - og da særlig unge, for å lære. Mange ønsker å vite mer om hva som skjedde under krigen, og ikke minst om motstandsbevegelsen - hvordan den oppstod og hvordan den arbeidet. La oss håpe at denne minnestøtten kan bidra til at folk blir minnet om hva som foregikk i krigens år, men ennå mer at dette minnesmerket kan bidra til ettertanke og takknemlighet.

Minnestøtten er reist av Grimstads innbyggere til minne om familien Dyvik i ærbødighet for den heltedige innsats og offervilje de viste, men også for å fortelle at her hvor familien Dyviks hus sto var der et senter for motstandsbevegelsen i Grimstad.

Med disse ord - og i dyp takknemlighet - vil jeg så få lov å avduke minnesmerket!

Herved overleverer jeg på komitéens vegne monumentet til Grimstad kommune.

*Til venstre for minnestøtten: Medlemmer av familien Dyvik
Til høyre: Representanter for Grimstad kommune og medlemmer av minnesmerkekomitéen*

Gunnar Edv. Gundersen taler ved avdukingen av minnestøtten

Kaare Dyvik:

Tale etter avdukingen av minnestøtten på Dyviks plass på Frigjøringsdagen 8. mai 1993

Ærede ordfører,
ærede rådmann,
ærede medlemmer av minnesmerkekomitéen,
ærede borgere av Grimstad.

Til minnesmerkekomitéen ved dens formann, Gunnar Edv. Gundersen, vil jeg rette en personlig takk for æren av å få anledning til på mine søskens og egne vegne å fremføre vår ærbødige og dypfølte takk for det vi har fått ta del i her idag, på denne plass foran vårt tidligere hjem i Storgaten 10, og på denne minnedag for frigjøringen 8. mai 1945.

Vi vil takke formannen for de vennlige ord han har rettet til oss og for den heder han i sin avdukingstale har båret frem overfor dem som har fått sitt navn knyttet til denne plass og alle dem som har fått sitt minne befestet og hedret i den nå avdukede minnesten.

Ingrid, Borghild, Einar og Kaare Dyvik

Det er mange her i Grimstad som knytter også såre minner til frigjøringsdagen i 1945 ved tanken på den eller de kjære som ikke fikk ta del i gleden over den gjenvundne frihet som de hadde kjempet for og som de

higet etter. De falt i krigstjeneste, på retterstedet, i fengsler og i konsentrasjonsleirer. Deres navn er for alltid risset inn i minnestøtten på Kirkeheia.

For oss fire gjenlevende søsken knytter det seg særdeles sterke følelser til den 8. mai, for om kvelden den 8. mai 1944 skrev vår bror Olav sin siste hilsen hjem før han i de følgende nattetimer ble ført fra «Fallskjermen» i fengslet på Grini til retterstedet i Trandumskogen, sammen med en annen av byens sønner, Torleif Tellefsen.

Bare få uker senere ble asken etter vår andre bror, Oddvar, strødd ut i skråningen nederst i konsentrasjonsleiren Natzweiler i Elsass, i de franske Vogesene. I askelunden der, som er vigslat som norsk kirkegård, hviler også de andre fra Grimstad som led samme skjebne der.

På den minnesten som er avduket her, er bare ett navn meislet inn, for å hedre minnet etter våre foreldre Dina og Knut Dyvik og våre to brødre, Olav og Oddvar. Men som det fremgår av minneteksten er ingen uteglemt, for stenen er også viet minnet om alle de andre i Grimstad-distriktet som viste fedrelandssinn og heltemodig offervilje i motstandskampen under okkupasjonsårene 1940-45.

Til dem hører også vår slektning Astrid Dalseid fra Dale i Hordaland. Hun opplevde befrielsen fra konsentrasjonsleiren Ravensbruck, men hennes heltemodige innsats kostet henne livet kort tid etter frigjøringen.

I den motstandskamp som tok form etter 9. april 1940 gjorde våre foreldre seg gjeldende ved den nasjonale holdning de sammen med vår bror, redaktør Olav Dyvik, forfektet i «Grømstadposten»s spalter i de seks måneder avisen utkom til de valgte å stanse utgivelsen i november 1940, fremfor å bøye seg for nazistenes krav.

Tre måneder senere, i februar 1941 ble vår far, lærer og redaktør Knut Dyvik, innsatt i Gestapos fengsel i Arendal på grunn av sin nasjonale holdning. Han slapp ut etter syv uker, men ble da utpekt som tyskernes gissel.

Takket være den høytidelige handling på denne plass foran det som engang var vårt lykkelige barndomshjem, har vi søsken og de som står oss nær, fått enda en dimensjon føyet til minnedagen 8. mai, med et positivt innhold, til tross for den dystre virkelighet som ligger til grunn.

Det er med oppriktig takknemlighet vi tar med oss minnet om denne høytidelige handling og om den vakre ramme som er skapt om den.

Vi retter vår takk til Grimstad kommune ved ordføreren, for de beslutninger som ble truffet, både hva angår Dyviks plass og minnestenen.

Vår takk går til initiativtakerne og til minnesmerkekomiteén for det betydelige og uegennyttige arbeid dens medlemmer har nedlagt siden beslutningen ble fattet, og til fagfolkene som har forestått uthenting, utmeislingen og bearbeidelsen av den vakre og vektige minnesten.

Jeg fremfører vår takk til de mange enkeltpersoner som på forskjellig vis har vært pådrivere med sikte på å hegne om denne plass for slik å hedre minnet om alle dem som hadde sin tilknytning til dette lokale senter for motstandsbevegelsen i Storgaten 10.

Vi retter en spesiell takk til de mange som ved sine bidrag fremskaffet de nødvendige midler til reisningen av minnesmerket, den avgjørende faktor for at minnesmerket skulle bli en realitet.

I minnestenens utforming og dens komponenter ser jeg en symbolikk som henspiller på den motstandskamp som pågikk.

I sokkelen, hentet ut av Norges grunnfjell, ser jeg symbolet på det fedreland motstandsfolkene kjempet for.

I jettestenen, formet av naturkreftene selv, ser jeg symbolet på de krefter motstandsbevegelsen stod overfor og de krefter den selv stod for, utløst av fedrelandskjærlighet, frihetstrang, offervilje, mot og utholdenhet i kampen mot den fiende som ved sitt nærvær tynget landet og som ville uthule vår nasjonale selvstendighet, og påtvinge oss deres nazistiske ideer.

Det ligger 50 år bak oss siden de dramatiske hendelser fant sted og som minnestenen har sin foranledning i. Det skulle ikke ha gått mange år til før historien som knytter seg til Storgaten 10 hadde vært fullstendig skjult bak glemselens slør. Dikterens ord: «Om hundre år er allting glemt», ville da hatt sin fulle gyldighet her.

Så har da byens befolkning sørget for å gjendrive dikterens ord, for som alle andre krigsminnesmerker vil også denne minnesten mane til ettertanke og tjene som påminnelse for vår generasjon og for de kommende

generasjoner - utover de hundre år - om at Frihetens fane må holdes i ære, for under fiendens åk er den tung å bære!

Og særdeles tung og smertefull er Frihetens fane å bære mot en overfalls-
makt som tar i bruk terror og tortur som våpen for å tvinge et freds-
og frihetselskende folk i kne!

Ved denne anledning og på denne minnedag for frigjøringen i 1945 vil jeg fremsi det dikt redaktør Olav Dyvik skrev i «Grømstadposten» den 9. august 1940:

Dette land har nordmenn bygget
ved sin seige ætt.
Dette land har Herren trygget
oss en arverett.
Var enn landet stundom lenket,
bøyd av slag og sår,
ble oss atter frihet skjenket
med en bedre vår.

Gjennom prøvelse og smerte,
hvordan det enn går -
gjem så Norge i ditt hjerte;
vent den nye vår!
Gi det alt hva hjertet eier,
la det bli din bønn!
Tvil så aldri på dets seier,
vær Mor Norges sønn!
(Olav Dyvik)

Kaare Dyvik takker på vegne av gjenlevende søsken og den øvrige familie

Ibsen-året 1993

Av Reidar Marmøy

Bli vi aldri ferdig med å utforske Henrik Ibsen? La gå med at det stadig kan være nye biografiske detaljer å hente fram, men selve diktverkene må vel snart være gransket til bunns? Slik er det ikke. Hos de store diktere vil hver generasjon finne nye dimensjoner. Det vil alltid være nye sider å utforske, nye vidder å erobre. Ibsen blir vi aldri ferdig med. Hans forskende blikk kommer til å utfordre slekt etter slekt så lenge det blir spilt teater og lest bøker.

Vi skal ikke her forsøke å referere alle minneverdige begivenheter i forbindelse med Ibsen-året. Dette er en anledning til å gratulere alle som har bidratt til å gjøre sommerens arrangementer til en enestående suksess. Dessuten skal vi se noe nærmere på et tema fra Ibsenkonferansen og på ett av de mange Ibseniana-arrangementene. Det er vel bare rimelig at det må bli den sensasjonelle oppførelsen av *Catilina*, da granittbruddet i Fjæreheia plutselig ble omskapt til et slags kunstens helligsted.

At den 7. Internasjonale Ibsen-konferansen ble vellykket, er nærmest en selvfølge. Når 145 Ibsen-forskere fra i alt 22 land samles i Grimstad for å drøfte sin forskning og diskutere sine standpunkter, så er dette i seg selv en suksess. Det forhold at ADH og Universitetet i Oslo som var ansvarlige arrangører, plasserte konferansen i Grimstad, er en honnør til byen og til det miljøet som er skapt ved Ibseniana-arrangementene. Vi kan trygt slå fast at den posisjon Grimstad har fått som teaterby, har spilt en vesentlig rolle. Vi sier gjerne at det er miljøet, ikke enkeltpersoner som er avgjørende. Det er sant - når miljøet først finnes. Men det blir aldri til av seg selv. Et godt miljø blir til gjennom enkeltmenneskers innsats og entusiasme. Når jeg i denne sammenheng nevner navn som Bjørn Hemmer, Jarle Bjørklund, Nora Ibsen og Eva Wiksén Næser, så vil vel de fleste være enig i at de har spilt en avgjørende rolle for å skape det miljøet som gjorde det enkelt å velge Grimstad som møtested for Ibsen-konferansen. Så skal det også understrekes at alt ble bragt vel i havn takket være en enestående innsats fra en mengde enkeltpersoner som har brukt evner og tid i et samarbeid av stort format.

Menneskeåndens revolter

Jeg faller for fristelsen til å være litt mer personlig enn jeg ellers har for vane. Jeg satt i Institutt for stadnamngransking og arbeidet med navn